

УДК 336.13

Матвійчук В.І., к.е.н., доцент кафедри фінансів і банківської справи
Донецького національного університету ім. Василя Стуса

Нешко Р.М., магістрант Донецького національного університету ім.
Василя Стуса

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА РЕГІОНУ ЯК СКЛАДОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Визначено поняття фінансової безпеки держави, її структуру та поточний стан. Розглянуто економічну сутність й структуру фінансової безпеки регіону та її місце в загальній системі фінансової безпеки держави. Запропоновано методика оцінки фінансової безпеки регіону на основі дев'ятнадцяти індикаторів, котрі включають безпеки: боргову, бюджетну, інвестиційну, соціального сектору, сектору підприємництва та банківську. Співставлено загальну кількість розрахованих індикаторів та індикаторів, які не відповідають граничним значенням. Проведено оцінку стану фінансової безпеки регіонів України в 2016 році. Розглянуто повноваження державних органів влади щодо забезпечення управління фінансовою безпекою держави та стан їх виконання. Сформовано модель «інформаційного забезпечення, рівневого моніторингу та управління». На основі дослідження визначено основні проблеми, котрі здійснюють вплив на фінансову безпеку регіонів та шляхи їх нейтралізації. Для регулювання рівня фінансової безпеки держави визначено за необхідне створення органу на базі РНБОУ за підтримки КМУ для здійснення моніторингу та управління фінансовою безпекою України та регіонів.

Ключові слова: фінансова безпека регіону, сукупна фінансова безпека держави, моніторинг, управління фінансовою безпекою, модель інформаційного забезпечення, рівневого моніторингу та управління.

Рис.4, Табл.4, Літ.4

Матвійчук В.І., Нешко Р.М.

ФИНАНСОВАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ РЕГИОНА КАК СОСТАВНОЙ ЭЛЕМЕНТ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА

Определено понятие финансовой безопасности государства, его структуру и текущее состояние. Рассмотрена экономическая сущность и структура финансовой безопасности региона, ее место в общей системе финансовой безопасности государства. Предложена методика оценки финансовой безопасности региона на основе девятнадцати индикаторов, которые включают безопасности: долговую, бюджетную, инвестиционную, социального сектора, сектора предпринимательства и банковскую. Сопоставлены общее количество рассчитанных индикаторов и индикаторов, которые не соответствуют предельным значением. Проведена оценка состояния финансовой безопасности регионов Украины в 2016 году. Рассмотрены полномочия государственных органов власти по обеспечению управления финансовой безопасности государства и состояние их выполнения. Сформирована модель «информационного обеспечения, уровневого мониторинга и управления». На основе исследования определены основные проблемы, которые оказывают влияние на финансовую безопасность регионов и пути их нейтрализации. Для регулирования уровня финансовой безопасности государства определены необходимым создание органа на базе СНБОУ при поддержке КМУ, для осуществления мониторинга и управления финансовой безопасностью Украины и регионов.

Ключевые слова: финансовая безопасность региона, совокупная финансовая безопасность государства, мониторинг, управление финансовой безопасностью, модель информационного обеспечения, уровневого мониторинга и управления.

Matviychuk V., Neshko R.

REGION FINANCIAL SECURITY AS A COMPLEX ELEMENT OF STATE FINANCIAL SAFETY

The concept of state financial security, its structure and current status are defined. The economic essence and structure of the region financial security and its place in the overall system of the state financial security are considered. The methodology for assessing financial security of the region based on nineteen indicators including security: debt, budget, investment, social sector, business sector and banking. The number of calculated indicators and indicators that do not correspond to the limit values by grouping according to economic zoning is shown. An assessment of the financial safety of the regions of Ukraine in 2016 is proposed. The powers of the state authorities regarding ensuring the management of financial security of the state and the state of their implementation are considered. The model of "information provision, level monitoring and management" was formed. Based on the research, the main problems identified as those that have an impact on the financial security of the regions and the ways of their neutralization. In order to regulate the level of financial security of the state it is necessary to create based on the NSDCU with the support of the Cabinet of Ministers to monitor and manage the financial security of Ukraine and regions.

Key words: financial security of the region, overall financial security of the state, monitoring, financial security management, model of information security, level monitoring and management.

Постановка проблеми. Сьогодні питання забезпечення належного рівня фінансової безпеки регіонів стоїть найбільш гостро. Така ситуація викликана, в першу чергу, необхідністю виконання місцевими органами влади покладених на них функцій в повній мірі через забезпечення дохідної частини бюджету, виваженої податкової політики, підтримки сприятливого інвестиційного клімату, доступності банківських продуктів та страхових послуг, стабільних умов діяльності та високого рівня життя. Забезпечення високого рівня фінансової безпеки регіонів є запорукою стабільної фінансової безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості визначення поняття фінансової безпеки регіонів та її вплив на фінансову безпеку держави були розглянуті у працях таких вчених, як М.І. Виклюк, Б. А. Карпінський, Л. І. Михайлова, О. Барановський, В. Мунтіян, І. М. Червяков та інші. Проте не всі питання залишаються дослідженими ґрунтовно на сьогодні.

Визначення невирішених питань в обраній для дослідження проблемі. Сьогодні не вирішеним залишається визначення місця фінансової безпеки регіонів у системі фінансової безпеки держави. Відсутня методика оцінки та механізму регулювання фінансової безпеки регіону, з обов'язковим визначенням головного органу управління та необхідного нормативного забезпечення процесу моніторингу та контролю.

Метою статті є формування методологічних підходів до оцінки рівня фінансової безпеки регіонів на підставі конкретизації місця фінансової безпеки регіонів України у структурі фінансової безпеки України.

Виклад основного матеріалу. Поняття «фінансова безпека» трактується як «створення умов сталого, надійного функціонування фінансової системи країни, держави, регіону, які запобігають виникненню фінансової кризи, дефолту, деструкції фінансових потоків, збоїв в забезпеченні основних учасників економічної діяльності фінансовими ресурсами, порушенню стабільності грошового обігу» [1]. Такий підхід підтверджує необхідність її дослідження на всіх рівнях.

Фінансова безпека держави як система є досить складним економічним явищем через свою містку структуру. Така структура включає ряд підсистемних елементів, котрі саме і визначають її поточний стан. Так, в значній мірі, невідповідність одного зі складових

системи до критеріального значення може негативно впливати як на інший елемент системи, так і на всю фінансову безпеку держави в цілому. Фінансова безпека держави за вертикальним рівнем управління включає оцінку окремих показників фінансової безпеки держави, регіону, підприємства та громадянина. За горизонтальним рівнем – включає сукупність безпеки, поточний рівень яких визначається за допомогою певного переліку індикаторів, що мають рекомендовані межі. Таким чином, «фінансова безпека» як поняття є довершеною системою, котра включає автономні підрозділи, які і визначають реальний стан фінансової безпеки держави, місця порушення, подразники та можливості щодо їх протидії (рис. 1).

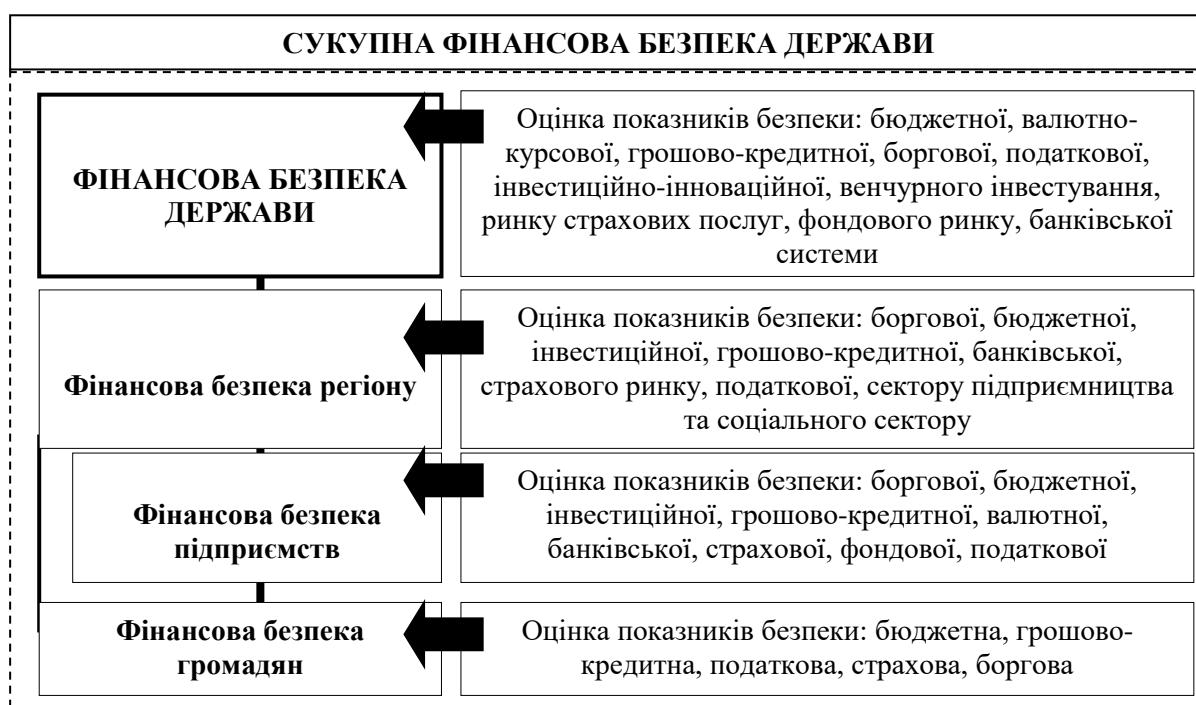

Рис. 1. Структура фінансової безпеки держави

Важливим моментом у становленні поняття «фінансова безпека держави» є розмежування сутності «фінансової безпеки держави за макропоказниками» та «сукупної фінансової безпеки держави». Так, фінансова безпека держави за макропоказниками включає фінансову безпеку регіонів та її складові, але вона характеризує лише загальний стан фінансової безпеки держави без конкретизації впливу структурних елементів мікрорівня. Проте оцінка сукупної фінансової безпеки держави має інформаційний характер та включає розрахунки відповідних оцінок всіх складових визначених безпеки. Саме тому визначення рівня фінансової безпеки держави залежить від вірної оцінки існуючого рівня фінансової безпеки регіонів.

На підставі методики Міністерства економічного розвитку і торгівлі, яка була прийнята 29 жовтня 2013 року (№1277) [2], проведено розрахунок стану фінансової безпеки України в 2016 році, котрий показав, що граничному значенню відповідали значення лише 16 індикаторів із 27. Окремі значення індикаторів достатньо наближуються до граничного значення (табл. 1). В найбільшій зоні ризику знаходиться боргова безпека як складова фінансової безпеки – розраховані значення жодного показника не відповідають граничному значенню. За результатами розрахунків можна стверджувати, що фінансова безпека держави є низькою.

Таблиця 1. Оцінка стану фінансової безпеки України в 2016 році за інтегральним показником

Назва безпеки	Максимальне значення	Фактичний стан
Банківська безпека	1	0,4218
Безпека небанківського фінансового ринку	1	0,4774
Боргова безпека	1	0
Бюджетна безпека	1	0,7356
Валютна безпека	1	0,6433
Грошово-кредитна безпека	1	0,6614
Фінансова безпека України	6	2,9395

Важливою складовою фінансової безпеки держави є фінансова безпека регіону, котра представляє собою індикатор стану фінансового розвитку регіону, що характеризується рівнем стабільності державних фінансів, веденням підприємницької діяльності, інвестиційним кліматом, рівнем життя населення, розвитком банківського сектору (рис. 2). Забезпечення фінансової безпеки є процесом управління, який передбачає створення умов відповідності граничним значенням всіх елементів фінансової безпеки регіону та протидії загрозам порушення їх стану.

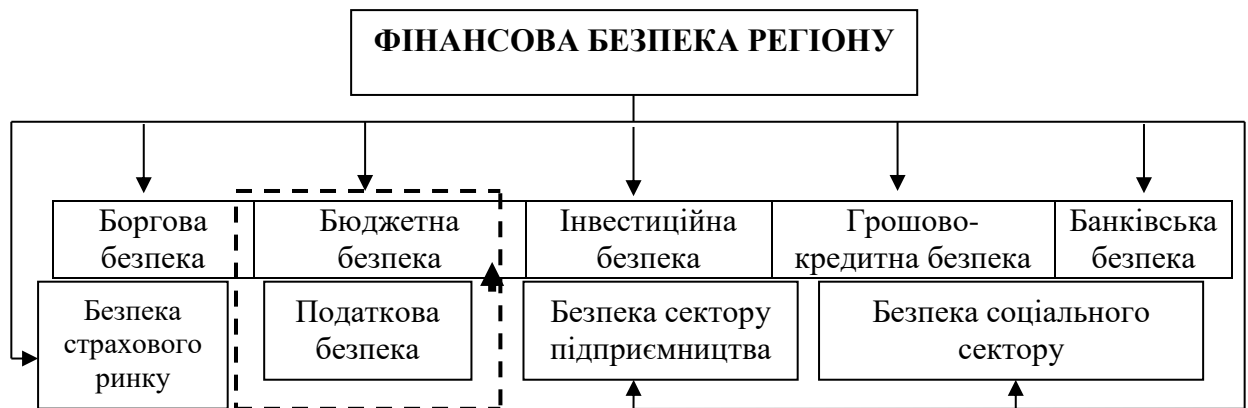

Рис. 2. Складові фінансової безпеки регіону

Сьогодні, на рівні регіону, відсутнє методичне забезпечення щодо оцінки фінансової безпеки. Деякі автори (Л. О. Омелянович [3]) приділяють увагу необхідності його розробки та пропонують тезисні напрацювання, але повноцінна методика не є сформованою.

Результати проведеного аналізу (таблиця 2) довели, що критичний рівень фінансової безпеки спостерігається в 14 регіонах, низький рівень фінансової безпеки – в 9 регіонах, а нормальний рівень фінансової безпеки – лише в одному регіоні. Загальний стан фінансової безпеки за регіонами України можна визначити як критичний, що збігається з раніше отриманою оцінкою фінансової безпеки держави та є негативною ситуацією.

З метою забезпечення належного оцінювання рівня фінансової безпеки держави авторами пропонується наступна система показників, яка представлена на рисунку 2. Її практичне використання дозволило визначити рівень фінансової безпеки для кожного регіону України (табл. 3).

Для наочності та з метою конкретизації складових, які негативно впливають на загальний стан фінансової безпеки держави, на рис. 3 представлено фактичний стан фінансової безпеки регіонів в 2016 році, котрі згруповані по дев'яти економічних районах. Результати розрахунків та співставлення отриманих результатів свідчать про наступне:

– поточний стан Донецького економічного району (Донецька та Луганська області) можна визначити як критичний – граничному значенню відповідає 11 показників із 29 розрахованих;

Таблиця 2. Система показників щодо оцінки фінансової безпеки регіону

Сектор безпеки	№	Індикатор	Граничне значення, %
Боргова безпека	1	Рівень боргу регіону та гарантованого боргу до валового регіонального продукту (ВРП)	<20
	2	Рівень зовнішнього боргу регіону до ВРП	<10
	3	Обсяг внутрішнього боргу регіону до ВРП	<20
Бюджетна безпека	4	Темп зміни ВРП	>100
	5	Частка ВРП у ВВП держави	>5
	6	Частка доходів місцевих бюджетів у загальнодержавних доходах	>3
	7	Частка доходів місцевого бюджету до ВРП	>25
	8	Рівень забезпечення видатків доходами	>100
	9	Дефіцит (профіцит) бюджету до ВРП	<5 (>3;<5)
Інвестиційна безпека	10	Темпи зміни прямих іноземних інвестицій у регіон	>100
	11	Частка прямих іноземних інвестицій до ВРП	>15
	12	Темп зміни інвестицій в основний капітал	>100
Безпека соціального сектору	13	Темп зміни суми заборгованості з виплати заробітної плати	<105
	14	Індекс споживчих цін у регіоні	<110
	15	Співвідношення витрат до доходів населення	<80
Безпека сектору підприємництва	16	Співвідношення сальдо фінансових результатів підприємств до ВРП	>7
	17	Рентабельність операційної діяльності підприємств	>10
	18	Темпи зміни обсягів промислової продукції в регіоні	>100
Банківська безпека	19	Співвідношення кредитів до депозитів банків в регіоні	<100

Таблиця 3. Рівень фінансової безпеки регіонів України в 2016 році

Область	К-кість показників	К-кість, що відповідає гранич. значенню	Поточний стан			
			Критичн. (<40%)	Низький (>40; <60%)	Нормальн. (>60%; <80%)	Висок. (>80%)
1	2	3	4	5	6	7
Донецька	12	5		42%		
Луганська	17	6	35%			
Харківська	16	6	38%			
Полтавська	16	7		44%		
Сумська	16	5	31%			
Дніпропетровська	11	4	36%			
Запорізька	16	11			69%	
Одеська	15	7		47%		
Миколаївська	10	2	20%			
Херсонська	16	9		56%		
Чернігівська	16	6	38%			
Київська	16	7		44%		
Житомирська	16	6	38%			
Черкаська	15	4	27%			
Кіровоградська	14	3	21%			
Вінницька	17	9		53%		
Хмельницька	16	6	38%			

Продовження табл. 3

1	2	3	4	5	6	7
Тернопільська	12	5		42%		
Волинська	19	11		58%		
Рівненська	16	6	38%			
Львівська	16	7		44%		
Івано-Франківська	16	5	31%			
Закарпатська	16	6	38%			
Чернівецька	16	4	25%			
СЕРЕДНІЙ РІВЕНЬ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ			39,56%			

– поточний стан Північно-Східного економічного району (Харківська, Полтавська та Сумська області) можна визначити як критичний – граничному значенню відповідає 18 показників із 48 розрахованих;

– поточний стан Придніпровського економічного району (Дніпропетровська та Запорізька області) можна визначити як критичний – граничному значенню відповідає 15 показників із 27 розрахованих;

– поточний стан Причорноморського економічного району (Одеська, Миколаївська та Херсонська області) можна визначити як низький – граничному значенню відповідає 18 показників із 41 розрахованих;

– поточний стан Столичного економічного району (Чернігівська, Київська та Житомирська області) можна визначити як критичний – граничному значенню відповідає 19 показників із 48 розрахованих;

– поточний стан Центрального економічного району (Черкаська та Кіровоградська області) можна визначити як критичний – граничному значенню відповідає 7 показників із 29 розрахованих;

– поточний стан Подільського економічного району (Вінницька, Хмельницька та Тернопільська області) можна визначити як низький – граничному значенню відповідає 20 показників із 45 розрахованих;

– поточний стан Північно-Західного економічного району (Волинська та Рівненська області) можна визначити як низький – граничному значенню відповідає 17 показників із 35 розрахованих;

– поточний стан Карпатського економічного району (Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська та Чернівецька області) можна визначити як критичний – граничному значенню відповідає 22 показників із 64 розрахованих.

Основними загрозами, які визначили низький рівень фінансової безпеки регіонів України є наступні:

- дестабілізація фінансового сектору економіки;
- відсутність законодавства щодо регулювання фінансової безпеки;
- нестача та неефективність використання фінансових ресурсів;
- зростання внутрішнього та зовнішнього боргу держави;
- високий рівень інфляції;
- нестабільний курс національної валюти;
- нерівномірність розміщення виробництв;
- зростання рівня тіньового сектору та корупції;
- воєнні дії та зростання соціальної напруженості в державі.

Подолання таких загроз не є компетенціями органів влади окремого регіону, тому можна стверджувати, що основним джерелом виникнення загроз є макрорівень. Нажаль, сьогодні державні органи не виконують в повному обсязі свої повноваження щодо забезпечення належного рівня фінансової безпеки регіону, що і викликає за ланцюговим зв'язком поширення небезпеки на інші рівні забезпечення фінансової безпеки (табл. 4).

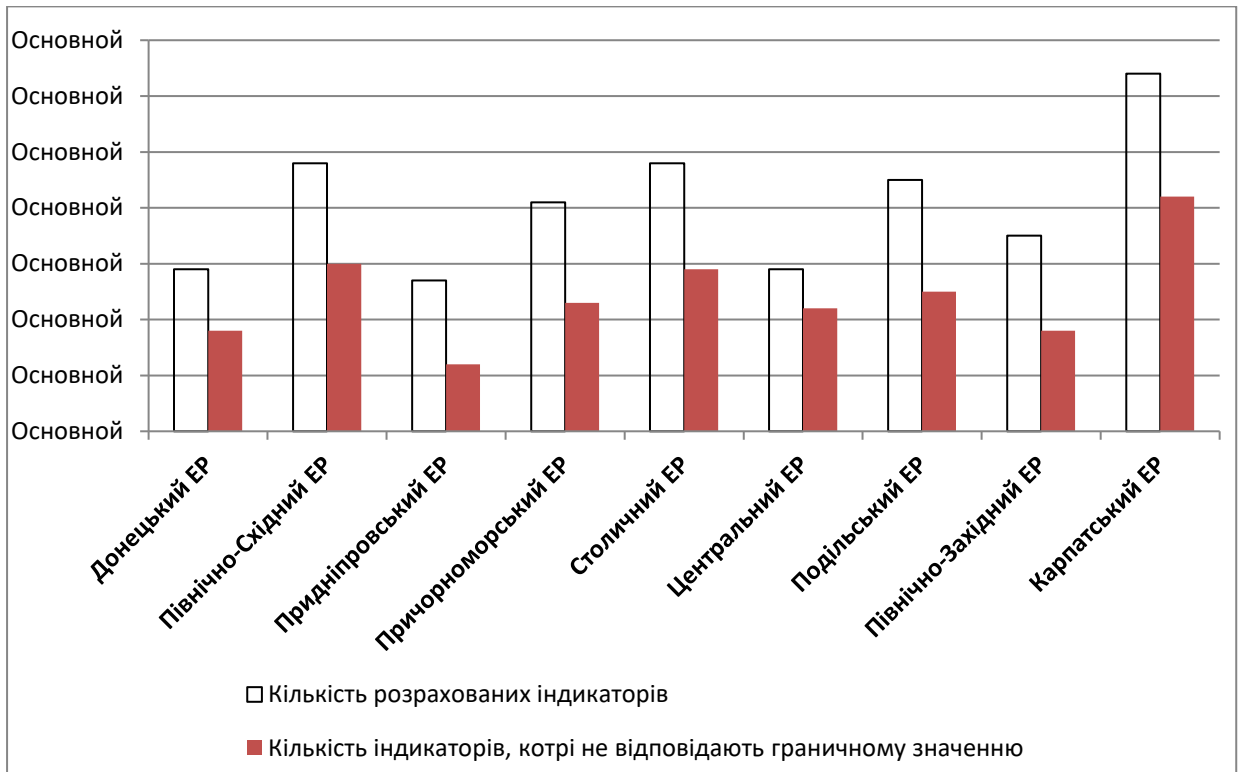

Рис. 3. Стан фінансової безпеки регіонів України в 2016 році за економічними районами

Таблиця 4. Стан виконання органами влади своїх повноважень щодо управління фінансовою безпекою України

Структура	Повноваження	Виконання
1	2	3
ВРУ	Прийняття конституційних норм	Виконується
	Визначення національних фінансових інтересів	Виконується
	Здійснення експертизи законопроектів, що пропонуються до прийняття, на предмет дотримання вимог фінансової безпеки	Не виконується
Президент України	Ратифікація міжнародних договорів і угод щодо забезпечення фінансової безпеки	Не виконується
	Здійснення контролю за діяльністю органів державної влади щодо забезпечення фінансової безпеки	Не виконується
	Створює, реорганізує і ліквідує органи виконавчої влади, що входять до інфраструктури забезпечення фінансової безпеки	Не виконується
	Керує у межах своїх конституційних повноважень органами забезпечення фінансової безпеки України	Виконується
	Робить у своїх щорічних посланнях до Верховної Ради України аналіз стану фінансової безпеки, уточнює окремі положення Концепції фінансової безпеки України	Виконується

Продовження табл. 4

1	2	3
РНБОУ	Розробляє стратегію і політику забезпечення фінансової безпеки	Не виконується
	Виробляє правові і фінансові прийоми боротьби з недобросовісною поведінкою контрагентів по зовнішньоекономічних договорах для захисту національної фінансової системи від штучно викликаних фінансових криз	Виконується
	Здійснює постійний моніторинг і аналіз стану фінансової безпеки	Не виконується
	Здійснює роботу з випереджаючого виявлення викликів і загроз фінансовій безпеці України та готує пропозиції Президенту України щодо нейтралізації існуючих загроз і підвищення рівня фінансової безпеки	Не в повній мірі виконується
КМУ	У межах своїх повноважень і з урахуванням сформульованих у щорічних посланнях Президента України Верховній Раді України пріоритетів у сфері забезпечення фінансової безпеки України координує діяльність органів виконавчої влади	Виконується
	Формує у встановленому порядку статті державного бюджету для реалізації конкретних бюджетних програм у цій сфері	Не виконується
Рахункова палата	Готує відповідні доповіді Верховній Раді України	Не виконується
НБУ	Відповідно до Основних засад проводить грошово-кредитну політику в інтересах фінансової безпеки країни	Не в повній мірі виконується
Місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування	Забезпечують вирішення питань у сфері фінансової безпеки, віднесених законодавством до їхньої компетенції	Не виконується
Суди загальної юрисдикції	Здійснюють судочинство у справах про злочини, що завдають шкоди фінансовій безпеці України	Не в повній мірі виконується

Крім невиконання державними органами влади своїх повноважень в повному обсягу на рівні держави та невиконання місцевими органами повноважень щодо забезпечення фінансової безпеки регіонів, існує реальна проблема дефіциту інформації. Так, не всі показники можна розрахувати через складність доступу або відсутність інформації у вільному доступі. Така ситуація негативно впливає на весь процес оцінки фінансової безпеки як регіону, так і держави.

З метою підвищення якості управління фінансовою безпекою на всіх рівнях рекомендується:

- прийняти розроблений проект концепції фінансової безпеки України [4], розширити нормативну базу в області фінансової безпеки регіонів та держави;
- прийняти методiku щодо оцінки боргової безпеки регіонів на законодавчому рівні;
- забезпечити виконання державними органами влади своїх зобов'язань в області фінансової безпеки;
- розмістити у вільному доступі всю необхідну інформацію для оцінки фінансової безпеки регіонів;

З метою підвищення рівня управління фінансовою безпекою України пропонується до практичного впровадження модель інформаційного забезпечення, рівневого моніторингу та управління фінансовою безпекою держави (рис.4).

Запропонована модель удосконалення управління фінансовою безпекою направлена на чіткий розподіл обов'язків; дозволяє здійснити організацію й ведення постійного моніторингу стану середовища фінансової безпеки як окремих регіонів, так и виділених економічних районів та держави в цілому; передбачає розробку гнучких методик протидії негативним тенденціям й змінам, їх корегування та своєчасне застосування у разі виникнення ризикових ситуацій.

Реалізація запропонованої моделі надасть змогу:

- повноцінно організовувати та проводити оцінку фінансової безпеки на всіх рівнях управління;
- підвищити своєчасність отримання достовірних результатів оцінки та передачі інформації;
- економити на витратах щодо формування нових органів та залучення додаткових спеціалістів з управління фінансовою безпекою;
- своєчасно реагувати, розробляти та реалізувати дії щодо нейтралізації ризиків;
- розробляти, апробувати та впроваджувати стратегії й доктрини управління фінансовою безпекою на різних рівнях управління фінансовою безпекою держави.

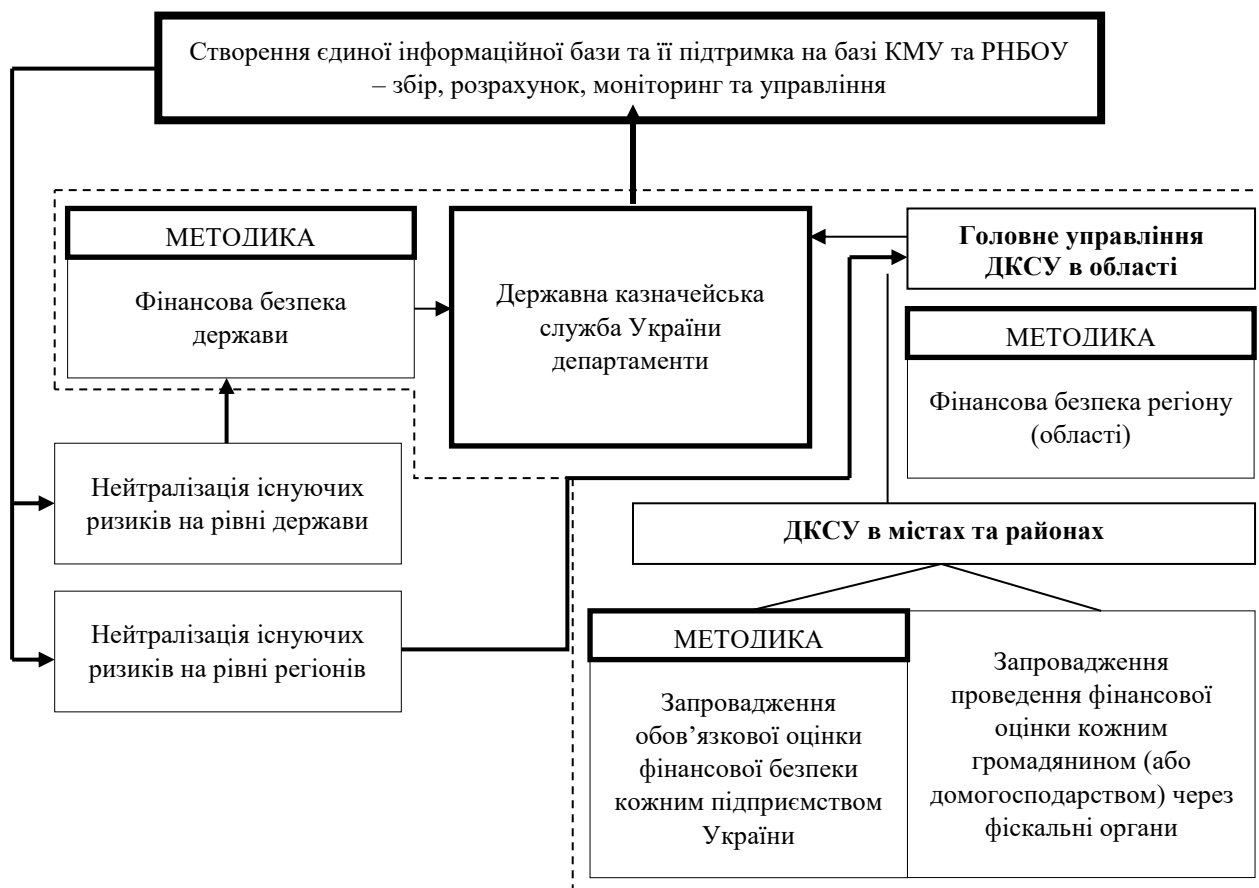

Рис. 4. Модель інформаційного забезпечення, рівневого моніторингу та управління фінансовою безпекою держави

Висновки. Фінансова безпека регіону є складовим елементом фінансової безпеки держави і займає важливе місце в її структурі. Зведення показників оцінки фінансової безпеки регіонів у комплексну систему надає змогу не тільки оцінити стан фінансової безпеки держави, але і охарактеризувати первинне джерело виникнення ризику порушення фінансової безпеки країни. Підвищення рівня фінансової безпеки кожного регіону надасть змогу забезпечити фінансову стабільність, незалежність від міжбюджетних трансфертів, стимулювання власного виробництва, підвищення рівня життя в регіоні. Забезпечення

належного стану фінансової безпеки регіонів є одним із важливих етапів створення сильної та стабільної фінансової безпеки України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Neshko R., Matviychuk V. The concept of national financial security and methods of its evaluation / R. Neshko, V. Matviychuk // ECONOMIC AND LAW PARADIGM OF MODERN SOCIETY. – 2016. – P. 84-93.

2. Наказ Міністерства економіки України від 29 жовтня 2013 р. № 1277 «Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України» [Електронний ресурс] / Доступ до ресурсу http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME07222.html.

3. Виклюк М. І. Структура фінансової безпеки регіону та характеристика її складових [Електронний ресурс] / Доступ до ресурсу <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1485>

4. Проект «Концепція фінансової безпеки України» [Електронний ресурс] / Доступ до ресурсу www.ufin.com.ua/konceptia/008.doc